

І. О. Купіна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти. Розглянуто основні аспекти розвитку комунікативної компетентності майбутнього вихователя в процесі професійної підготовки.

Проаналізовано проблему формування комунікативної компетентності педагога – майбутнього вихователя. Розглянуто комунікативну компетентність як важливу характеристику професійної компетентності вихователя в межах парадигми освіти для розвитку практичних здібностей, умінь, необхідних людині для досягнення успіху в особистому, професійному та громадському житті.

Зазначено, що комунікативна компетентність – одна з найважливіших якісних характеристик особистості, що дає змогу реалізувати її потреби в соціальному визнанні, повазі, самоактуалізації й допомагає успішному процесу соціалізації. Виокремлено такі складники комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти: знання і вміння, які забезпечують людині успіх в досягненні своєї мети через спілкування; здатність особистості вступати в соціальні контакти; сукупність знань, соціальних установок, умінь і досвіду, що забезпечують ефективно протікання комунікативних процесів людини; системи комунікативних дій, заснованих на знаннях, які дають змогу вільно орієнтуватися й діяти в когнітивному просторі.

Розкрито інтерес до комунікативної компетентності майбутніх вихователів дошкільних закладів. Показано вплив інноваційних методів навчання, зокрема креативних, на підвищення комунікативної компетентності майбутніх вихователів ДЗО. Зазначено, що на сьогодні зростають вимоги до освітньої та професійної підготовки студентів, тому виникає необхідність активізувати індивідуальний підхід у навчанні, сприяти розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців, спираючись на їхню самостійну роботу, активні форми та методи навчання. У зв'язку з цим виникає потреба у фахівцях, які володіють комунікативними здібностями й ефективно їх упроваджують у життя.

Ключові слова: професійна підготовка, форми та методи навчання, творчі завдання, комунікативна компетентність, засоби, вихователь ДЗО.

Kupina I. The ways of increasing communicative competence of students of the faculty of preschool education. The article deals with ways of improving the communicative competence of students of the faculty of preschool education. The main aspects of development of communicative competence of the future educator in the process of professional training are reviewed.

The problem of formation of communicative competence of the teacher – the future educator is analyzed. The communicative competence as an important characteristic of the teacher's professional competence within the paradigm of education for the development of practical abilities, abilities necessary for a person to achieve success in personal, professional and public life is considered.

It is noted that communicative competence is one of the most important qualitative characteristics of the individual, which allows to realize its needs in social recognition, respect, self-actualization and helps the successful process of socialization. The following components of communicative competence of the students of the faculty of preschool education are identified: knowledge and skills that provide a person with the success in achieving their goal through communication; the ability of the individual to enter into social contacts, to regulate the situations of interaction, as well as to achieve communicative goals in interpersonal relations; interpersonal experience, the basis of which is the processes of socialization and individualization; communication ability; the ability to interact with others at their level of education, parenting, development, on the basis of humanistic personal qualities and taking into account the communicative capabilities of the interlocutor; qualities that facilitate the success of the communication process; a set of knowledge, social settings, skills and experience that ensure the effective flow of communicative processes of man; systems of communicative actions, based on knowledge, which allow to navigate freely and act in a cognitive space.

The interest in the communicative competence of future educators of preschool establishments is revealed. The influence of creative tasks on the formation of communicative competence of future educators of SDCs is shown. It is noted that today requirements for educational and professional training of students are growing, therefore, it is necessary to intensify the individual approach in teaching, to promote development of creative abilities of future specialists, based on their independent work, active forms and methods of training. In connection with this, there is a need for specialists who have communicative abilities and effectively implement them.

Key words: professional training, forms and methods of training, creative tasks, communicative competence, means, SDC educator.

Вступ. Однією з істотних проблем освіти є дотримання безперервності й наступності між її етапами. У зв'язку з цим дошкільна ланка нерідко розглядається як підготовча, що забезпечує своєчасний, повноцінний перехід

дитини на наступний рівень освітньої системи – шкільний. Хоча традиційно під поняттям «дошкільна освіта» розуміємо цілеспрямований процес насамперед виховання і навчання дітей, що забезпечує їх фізичний і психічний, різнобічний розвиток, з огляду на вікові, індивідуальні особливості вихованців.

Сучасний технологічний і соціально-економічний розвиток суспільства актуалізує потребу у фахівцях, здатних нестандартно вирішувати нові проблеми, уносити новий зміст у всі царини життєдіяльності. Виконати цю потребу можна шляхом збереження й примноження інтелектуального потенціалу країни, тобто висококваліфікованих компетентних кадрів. Під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням) однією з необхідних умов підготовки майбутніх працівників ЗДО є формування професійних компетентностей, зокрема комунікативної. Професійна діяльність педагога дошкільної освіти пов'язана з необхідністю постійного спілкування з широким колом оточуючих: дітьми, різними за індивідуально-психологічними характеристиками; батьками, які мають різний освітній і віковий статус; колегами, адміністрацією ЗДО. Цей факт відзначає комунікативну відповідальність фахівців і високі вимоги до рівня їхніх комунікативних знань і вмінь. Вплив дорослих на особистість дитини колосальний. Педагог є головним організатором і активним учасником мовного докільця в освітньому процесі, його образ – узірець для дитини.

На сьогодні істотно підвищуються вимоги до якості виконання вихователем професійних функцій, що обумовлено наданою свободою творчості, варіативністю комплексних і парціальних програм, різноманітністю типів дошкільних установ. У процесі успішного вирішення освітніх завдань у дитячих закладах особливу роль відіграє характер і комунікативна компетентність педагога (товариськість, оптимізм, гумор, інтелігентність, цілеспрямованість та вміння спілкуватися). Разом із тим у педагогічних і класичних ЗВО здійснюється підготовка фахівців, що мають на змістовному рівні достатній обсяг знань за своєю спеціальністю, але не

завжди досягають максимальних результатів діяльності у зв'язку з недостатньою комунікативною компетентністю. Тому проблема організації підвищення комунікативної компетентності майбутніх фахівців, зокрема працівників ДЗО, набуває особливої актуальності.

Комунікація є предметом вивчення філософії (Л. Буєва, М. Каган, В. Соковнін); етики (В. Малахов, В. Сафьянов, Г. Чайка, Т. Чмут); психології (Б. Ананьєв, О. Бодальов, Л. Виготський, О. Леонтєв, М. Лісіна, Б. Паригін та ін.). У педагогіці спілкування вивчається в руслі проблем пізнавальної діяльності (Ю. Бабанський, А. Богущ, В. Давидов, Г. Щукіна), морального виховання (І. Бех, В. Білоусова, О. Киричук); професійної підготовки педагога (В. Гриньова, Л. Захарова, І. Зязюн, Л. Перетяга, Т. Танько, Л. Ткаченко); впливу малих груп на розвиток спілкування в процесі різних видів діяльності (Г. Балл, Р. Буре, М. Вашуленко, Т. Репіна); проблеми мовленнєвої компетентності дошкільника (А. Богущ, Н. Гавриш, І. Гудзик, О. Коваленко, М. Львов). Одним із пріоритетних напрямів досліджень комунікативної компетентності майбутнього фахівця є визначення шляхів її формування.

Мета та завдання. Мета розвідки – схарактеризувати шляхи формування комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти, зокрема під час вивчення дисциплін філологічного циклу.

Завдання:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити загальне уявлення про шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти.

2. З'ясувати сутність поняття «комунікативна компетентність», обґрунтувати різновиди креативних методів навчання.

3. Узагальнити шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти.

4. Представити практичну реалізацію шляхів підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти.

Методи дослідження: з метою визначення сутності основних понять дослідження, обґрунтування шляхів підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти застосовано метод аналізу й узагальнення філософської, психолого-педагогічної, мовознавчої літератури з проблеми; методи педагогічного спостереження; педагогічного експерименту; кількісного та якісного аналізу експериментальних даних.

Результати. Визначення важливих якостей майбутнього вихователя, необхідних для успішної організації педагогічної діяльності, базується на аналізі професійних функцій. Більшість дослідників розглядають комунікативну компетентність як важливу характеристику професійної компетентності вихователя. Останнім часом недостатньо бути фахівцем, необхідно ще вміти працювати в команді, брати участь в ухваленні рішень. Крім того, потрібно продуктивно вирішувати конфлікти, представляти результати своєї роботи; вміти конструктивно взаємодіяти з колегами, вихованцями та батьками. Якщо досліджувати зміст освіти як розвиток практичних навичок, умінь, необхідних людині для досягнення успіху в особистому, професійному та громадському житті, то однією з першочергових є його комунікативна компетентність. У широкому сенсі компетентність людини в спілкуванні можна визначити як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній комунікації та міжособистісній взаємодії. Комунікативну компетентність вихователя можна аналізувати як цілеспрямований процес і результат розвитку професійних умінь (уміння встановлювати психологічний контакт із аудиторією, управляти процесом спілкування, мовні та рефлексивні вміння) і особистісних якостей (доброзичливість, тактовність, об'єктивність, толерантність, організованість, ініціативність та ін.) майбутніх педагогів, зокрема вихователів. Вихователь повинен вміти вислухати й зрозуміти, пояснити й довести, переконати й створити атмосферу довіри в бесіді, знайти індивідуальний підхід до дитини, розв'язати конфлікт, зняти напругу.

Діалог світу дорослих і світу дітей передбачає взаємодію з

дошкільнятами, при якому пріоритетними способами спілкування є визнання, розуміння, прийняття особистості дитини, урахування його почуттів і бажань. Особистісна позиція педагога полягає в побудові ситуацій спілкування з дітьми як повноцінними партнерами, що вилучає маніпуляції. Бажаною тактикою взаємодії є співпраця з використанням комунікативних засобів, що стимулюють дитячу активність.

Відмова від стереотипів передбачає вміння з гумором поставитися до окремих моментів педагогічної ситуації, бути готовим до усмішки, володіти тонами й півтонами; слухати й чути дитину, не перериваючи її висловлювань; впливати на дітей не прямо, а опосередковано, через створення умов для прояву в них бажаної якості; не боятися зворотної реакції, нехай навіть непередбачуваної.

Розуміємо комунікативну компетентність як міждисциплінарний феномен, у визначенні якого відсутня стандартизація. Розмитість кордонів терміна часом призводить до численних дефініцій: комунікативна досконалість, мовленнєва компетентність, комунікативна грамотність, соціолінгвістична компетентність.

У процесі пошуку шляхів формування комунікативної компетентності студентів на заняттях з «Української мови (за професійним спілкуванням) застосовуємо креативні методи навчання, орієнтовані на створення власних освітніх продуктів, зокрема:

- метод вигадування, тобто спосіб створення невідомого студентам раніше правила чи поняття за результатами їхніх певних розумових дій;

- метод «Якби...». Студентам пропонується скласти опис та створити малюнок про те, що відбудеться, коли у світі, у творі чи в житті щось зміниться. Наприклад, що б сталося, якби зникли закінчення в словах? Якби зникли займенники з тексту?

- метод образної картини. Цей метод відтворює такий стан студента, коли сприйняття й розуміння лекційного матеріалу зливається, відбувається його цілісне, нерозчленоване бачення. У студентів виникає образна картина.

Наприклад, майбутнім вихователям пропонується скласти опис того, що відбудеться, якщо в довідково-інформаційних документах будемо вживати просторічні елементи або емоційно забарвлені слова;

- метод гіперболізації. У своїй основі передбачає перебільшення. Збільшується об'єкт пізнання, його окремі частини або якості: вигадується, наприклад, найдовше слово;

- метод аглютинації. Студентам пропонується поєднати якості, властивості, частини об'єкта, що не поєднуються в реальності. Наприклад, оксиморон: гарячий сніг; вершина безодні; солодка гіркота; поспішати, щоб спізнитися; солоний цукор;

- метод синектики. Це спосіб стимуляції уяви студентів через поєднання різнорідних понять, який базується на основі методу інверсії або асоціації. На основі синектики викладач спрямовує студентів на визначення об'єкта образного змалювання через усвідомлення метафори, метонімії, синекдохи, порівняння;

- метод багатомірних матриць. В основі знаходиться принцип систематичного аналізу. У процесі розробки нової ідеї студентам необхідно скласти матрицю, у якій слід розкрити повний перелік ознак зазначеної проблеми або завдання (характеристика, процеси, параметри, критерії). Відбувається процес знаходження нових, несподіваних та оригінальних ідей шляхом складання різноманітних комбінацій відомих та невідомих правил, понять, визначень. Матриця ефективна для засвоєння нового матеріалу, зокрема під час вивчення функціональних стилів сучасної української літературної мови;

- метод інверсії орієнтований на пошук ідей у нових, несподіваних напрямках, здебільшого протилежних традиційним поглядам та переконанням. Характерними особливостями цього методу є орієнтація на розвиток мислення студентів та вплив розвитку комунікативної компетентності.

Експериментальне дослідження здійснювалося на заняттях з

«Української мови (за фаховим спрямуванням) на факультеті дошкільної освіти. Було проведено спостереження та експериментальну роботу зі студентами 11 (ЕГ) та 12 (КГ) груп, визначено три рівні обізнаності із креативними методами навчання. Схарактеризуємо їх: високий: студенти обізнані з методами, знають та можуть пояснити їхню сутність, легко справляються із завданнями; середній: студенти обізнані з методами, але не завжди можуть пояснити їхню сутність, частково справляються із завданнями; низький: студенти обізнані з методами, але не можуть пояснити їхню сутність, не справляються із завданнями;

У результаті дослідження було з'ясовано, що високий рівень обізнаності з креативними методами показали 8% студентів ЕГ (експериментальної групи) та 9% студентів КГ (контрольної групи), середній – 75% студентів ЕГ та 75% студентів КГ, низький – 17% дітей ЕГ та 16% студентів КГ.

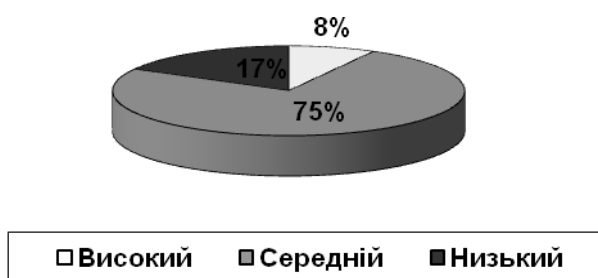

Рис. 1. Рівень обізнаності з креативними методами студентів ЕГ

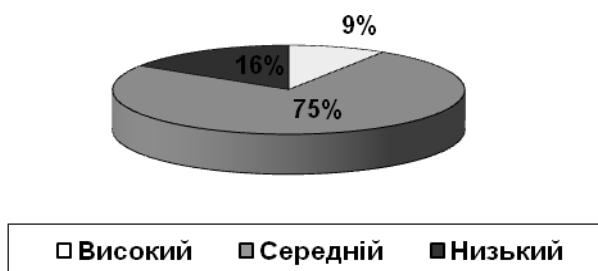

Рис. 2. Рівень обізнаності з креативними методами студентів КГ

Унаслідок формувального експерименту було з'ясовано, що високий рівень обізнаності з креативними методами показали 34% студентів ЕГ (експериментальної групи) та 15% студентів КГ (контрольної групи),

середній – 4% студентів ЕГ та 13% студентів КГ, низький – 62% студентів ЕГ та 72% студентів КГ.

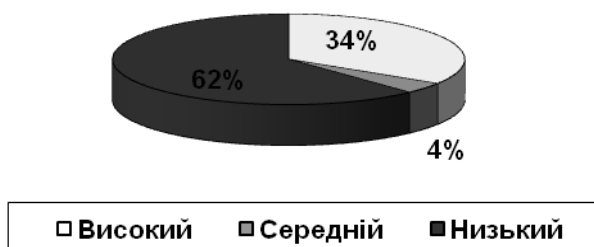

Рис. 3. Рівень обізнаності з креативними методами студентів ЕГ

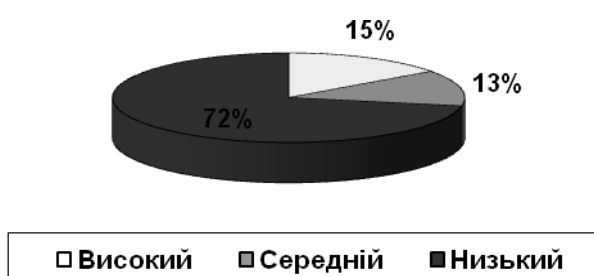

Рис. 4. Рівень обізнаності з креативними методами студентів КГ

З огляду на дані, що відображено в діаграмах, можемо констатувати:

- в експериментальній групі студентів із високим рівнем обізнаності стало 34%, у контрольній – 15%;
- із середнім рівнем обізнаності в експериментальній групі – 62%, у контрольній – 72%;
- студентів із низьким рівнем обізнаності в експериментальній групі 4%, у контрольній – 13%.

Аналіз результатів контрольного експерименту дає нам підстави стверджувати, що в експериментальній групі значно збільшилася кількість студентів із високим рівнем, зменшилася кількість студентів із низьким; у студентів контрольної групи простежується незначне підвищення рівня обізнаності з креативними методами навчання.

Констатувальний етап експерименту мав за мету виявити рівень обізнаності студентів із креативними методами; визначити місце

використання зазначених методів у процесі підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти. Результати констатувального експерименту дали змогу зробити висновок про недостатню обізнаність студентів із креативними методами, необхідність оптимізації процесу формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів.

Результати контрольного експерименту засвідчили, що в експериментальній групі значно збільшилася кількість студентів із високим рівнем, відповідно зменшилася кількість студентів із низьким; у студентів контрольної групи простежується незначне підвищення рівня обізнаності студентів із креативними методами навчання.

Отже, практичний досвід роботи доводить, що одним із найдієвіших шляхів підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти є застосування інноваційних методів навчання, зокрема креативних.

Обговорення. Проведене дослідження не спростовує гіпотези науковців, у розвідках яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми, однак ґрунтується на самостійних резюме й рекомендаціях відповідно до шляхів підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти.

Висновки. Узагальнюючи науковий доробок вітчизняних учених, визначаємо комунікативну компетентність як професійно значущу якість сучасного фахівця, що є необхідною умовою організації ефективного освітнього процесу в ДЗО. Як шляхи підвищення комунікативної компетентності розглядаємо активізацію індивідуального підходу до навчання та залучаємо творчі методи, зокрема креативні. Їхня реалізація сприятиме підвищенню комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти, під якою розуміємо професійно значущу, інтегративну якість, основними складниками якої є: інформованість про цілі, сутність, структуру, засоби, особливості педагогічного спілкування; толерантність;

здатність ефективно конструювати прямий і зворотній зв'язок, нестандартно, творчо вирішуючи при цьому завдання педагогічної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : Академія, 2004. 344 с.

REFERENCES

Batsevych, F. S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Pidruchnyk. Akademiia, 344 (in Ukrainian).

Інформація про автора:

Купіна Ірина Олександрівна: ORCID: <https://orcid.org/0000-003-3009-1604>, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61166 e-mail: irinaregbyf@gmail.com

Information about the author:

Kupina Iryna Oleksandrivna: ORCID: <https://orcid.org/0000-003-3009-1604>; candidate of philological sciences, associate professor of the department of the theory and methodology of teaching philological disciplines at the elementary school of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166 e-mail: irinaregbyf@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Купіна І. О. Шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 45 С. 117-127. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620829>

Дата надходження статті до редакції: 30.10.2018

Стаття прийнята до друку: 12.11.2018